

## **PECULIARITIES OF PLOT AND COMPOSITION OF SLAVENARRATIVES 18-19 CENTURIES**

In the article compositional peculiarities of slaves narratives 18-19 centuries have been examined. It has been pointed out the importance of abolitionist movement for the evolution of black writing. The author hassingled out the changes concerning the identity of the narrator. It has been summed up that the inherent features of the early slave narratives of the nineteenth century were following: verbalization of the protest against slavery, ambivalence of testimony, intensive incorporation of Judeo-Christian mythology.

*Keywords:* slave narratives, abolitionism, narrator, Judeo-Christian mythology, transformation.

УДК 821.161.2

Олена КРАВЧЕНКО

### **М. ГАЛИЧ У ЛІТЕРАТУРНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ „ЛАНКА” – МАРС**

У статті висвітлено світоглядні орієнтири М. Галич у контексті літературного угруповання „Ланка” – МАРС, з’ясовано місце письменниці в ньому. Зазначено, що її участь в організації стала логічним завершенням пошуків такого літературного середовища, в якому проголошувалася свобода вибору тематики, підтримувалося прагнення ввести українську літературу в загальноєвропейський контекст. З’ясовано, що непорозуміння між нею та іншими учасниками об’єднання виникали щодо поняття „революційність”, теорії З. Фрейда, питання ролі жінки в суспільстві.

**Ключові слова:** М. Галич, „Ланка” – МАРС, літературна організація, українська література.

В українському літературознавстві за літературною організацією 20-х рр. ХХ ст. „Ланка” – МАРС закріпилася думка як про елітарне об’єднання талановитих митців, які своєю діяльністю закладали підґрунтя новітньої української літератури, сповідували її модерне оновлення.. Різних за художніми вподобаннями „ланчан” об’єднувала спільна мета – розробляти актуальні національні теми, надаючи творам європейських форм. Настанова

послугуватися будь-якими стильовими напрямками й течіями в умовах, коли доктриною літератури радянської доби став соціалістичний реалізм, невизнання офіційної політики партії, що виявлялося в позиції пасивного опору, призвели до штучного вилучення учасників угруповання з літературного життя, а згодом до їх фізичного знищення. Серед небагатьох „ланчан”, кому пощастило вижити, була М. Галич – авторка двох прозових збірок і спогадів про своїх товаришів по організації, одна з упорядників першого „Російсько-українського словника термінів лісівництва”. На сьогодні твори Б. Антоненка-Давидовича, Г. Косинки, Т. Осьмачки, В. Підмогильного, Є. Плужника стали класикою української літератури ХХ ст., а прізвище письменниці до цього часу залишається маловідомим. Висвітлення постаті М. Галич, її світоглядних орієнтирів у контексті мистецького угруповання „Ланка” – МАРС, що є метою статті, дозволить глибше охарактеризувати історію об’єднання, ідейно-художні настанови його учасників. До того ж виявлення особливостей світовідчуття М. Галич у масштабі „Ланки” – МАРСу, з’ясування її місця в цій організації зумовлено такими чинниками, як сучасне наукове уявлення повноти літературного процесу й розуміння специфіки літературного розвитку 20-х рр. ХХ ст., у чому полягає актуальність розвідки.

Ортодоксальна критика зарахувала письменницю, як і всіх „ланчан”, до розряду „попутників”, тому довгий час їхні творчі особистості залишалися поза увагою науковців. Серед нечисленних критиків, які цікавилися творчістю письменниці, можемо назвати Д. Гуменну, В. Мельника, В. Півторадні. Першим критичним словом на тексти була рецензія Д. Гуменної „М. Галич. „Друкарка”. У ній твори збірки розподілено на три групи за тематичним і жанровим принципами, зазначено, що авторка не здолала обмеженості тематики (ймовірно, малось на увазі відсутність образів представників робітничого класу), зауважено спорідненість розглянутих творів із прозою С. Васильченка й В. Стефаника [6]. Пролетарська критика віднесла збірку до розряду міщанської літератури, згадуючи її серед творів Д. Борзяка, Г. Брасюка, Б. Тенети (статті Б. Коваленка „В порядкуві самокритики”, „Плутаними стежками” та А. Ключчі „За 1928 рік”, уміщені на сторінках „Літературної газети”).

Після відходу письменниці внаслідок ідеологічного тиску від літературної діяльності її прізвище зникає майже з усіх літературознавчих праць. Це стосується й одного з останніх видань – „Історії української літератури ХХ ст.», де М. Галич не названо навіть серед учасників „Ланки», хоча в „Українській літературній енциклопедії» її прізвище згадується [13].

Чималий внесок у відновлення прізвища М. Галич у літературному процесі 20-х рр. ХХ ст. зробив В. Мельник, який надрукував у „Літературній Україні» статтю „Несправджені сподівання», присвячену 90-річчю від дня народження письменниці. У розвідці літературознавець подав коротку характеристику життєвого і творчого шляху М. Галич, використавши її спогади й матеріали родинного архіву. Її постать у літературному житті пореволюційної доби він розглядає як „ще одну зламану творчу особистість», додаючи, що „водночас це ще одне свідчення наполегливої боротьби у 20-х роках за кожен перспективний пагін на розмаїтому дереві тогочасного літературного процесу» [9, с. 5].

Доробок М. Галич у контексті літературної організації „Ланка» – МАРС висвітлюється в монографії В. Дмитренко „Літературний дискурс „Ланки» – МАРСу першої третини ХХ століття», де докладно аналізується фольклорна символіка ранньої творчості письменниці, висвітлюється „поступове окреслення чіткості репрезентації героїні» в її прозі [8, с. 197]. Крім того, дослідниця побіжно окреслює дружні стосунки М. Галич і Г. Косинки.

У літературознавчих працях закордонних дослідників української літератури прізвище М. Галич також зустрічається дуже рідко, до того ж через брак інформації ці згадки рясніють помилками. В „Енциклопедії українознавства» письменницю відносять не тільки до учасників „Ланки» і МАРСу, але й АСПИСу, а в статті про неї неправильно вказана дата народження [1, с. 342]. Р. Рахманний-Олійник у праці „Літературно-ідеологічні напрямки в Західній Україні (1919 – 1939 роки)» згадує М. Галич серед учасників „Ланки», щоправда, в „Покажчику імен» її ім'я змінено на Маріян [12].

Тож бачимо, що питання місця М. Галич в угрупованні „Ланка» – МАРС залишається нерозв'язаним і досі.

З учасниками організації письменниця познайомилася під час перебування в Києві: у Київському інституті народної освіти вона навчалася разом із Б. Антоненком-Давидовичем, Т. Осьмачкою й Г. Косинкою. З останнім вона потоваришувала восени 1921 р. на засіданні студентського літературного гуртка, де прочитала свої вірші й зазнала нищівної критики. Лише один студент, відомий уже на той час молодий письменник Г. Косинка підтримав її, порадив писати прозу, учив читати свої твори. Пізніше він пильно стежив за її творчими успіхами, допоміг опублікувати першу мініатюру „Перстень” у журналі *Нова громада* (1923. – № 11–12), де працював на той час редактором, познайомив із С. Васильченком і М. Зеровим.

Між М. Галич та Г. Косинкою були дружні взаємини. У спогадах Т. Осьмачка намагався пояснити їхню душевну спорідненість: „Косинка її твори дуже любив і через те він до неї звертався з особливою ніжністю у вітаннях і зустрічах і чутливо-нашорошено ждав від неї відповідей, аби швидше перейти до новостей її душі. Та це й не дивно, бо його істота жила у смузі тих вражень від мальовничості рідного краю, в якій жила і зачарованість Марусі Галич” [11, с. 107].

Пізніше Г. Косинка завжди підтримував дівчину на зборах організації, захищав її. „Якось читала я в „Ланці”, – згадувала вона, – своє оповідання „Хліба нема”. Помітила, що Підмогильному й Плужнику та річ не сподобалася. Вони зробили вигляд, що не зрозуміли закінчення. Косинка тоді виразно, як умів говорити, повторив кінець мого твору:

– Та! Хліба нема! – ще й рукою махнув при тому, і все ніби з’ясувалося. Можливо Косинка теж вважав ту річ слабкою, але так гарно у нього те вийшло, що аж мені твір більше сподобався” [4, с. 5].

Спільними у М. Галич і Г. Косинкою були творчі інтереси. Обидва писали про життя пореволюційного села, розробляли малі епічні жанри, найбільшим авторитетом для себе визнавали В. Стефаніка, подекуди навіть наслідуючи його манеру письма.

Вступити в „Ланку” М. Галич запропонував Б. Антоненко-Давидович. У спогадах письменниця неодноразово зазначала, що він належав до київської філії „Гарту”, учасницею якої була й вона

у 1924 р. Інших свідчень на підтвердження зазначеного факту немає. Сам Б. Антоненко-Давидович не згадує про нього ні в мемуарах, ні в епістолярії. Він оминув це питання, хоча, напевно читав спогади про себе, надруковані в „Літературній Україні”. Виведення письменника з організації стало однією з причин виходу М. Галич: „<...> одного разу прийшов на збори наш формальний керівник товариш Лівшиць і без жодних пояснень заявив, що Антоненко-Давидовича треба з „Гарту” виключити. Сказав і пішов – не присів навіть біля нас. Мене це обурило – що ж то за організація буде, коли повикидати отак з неї письменників. Я написала протест і заявила, що виходжу з „Гарту” [4, с. 2]. Проте основним фактором, що вплинув на рішення письменниці залишити „Гарт”, було неприйняття нею пропагованого харківськими консультантами формалізму, що нагадував їй трюки „панів-футуристів”, нав’язування тематики творів, її обмеження.

М. Галич цікавилася творчістю засновника „Ланки” В. Підмогильного: ще на консультації в „Гарті” М. Йогансен наголошував, що В. Підмогильний – найсерйозніший київський прозаїк. Почувши на літературній вечірці його виступ, письменниця вирішила познайомитися з ним: „◇ під час перерви, – згадувала вона, – я підійшла до нього і запитала: – Ви Валер’ян Підмогильний? Він простягнув руку і теж запитав: – А ви Марія Галич? – І щось таке вразило мене в його очах, що я повернулася й пішла” [4, с. 3].

Хоч „ланчан” критика вже відносила до попутницьких організацій, але їх визнавали як літераторів, у яких можна було повчитися. Найбільше ж М. Галич „цінила „Ланку” за те, що в ній звучала ідея справжньої вселюдської літератури, де українська радянська література посідала б належне їй місце” [3, с. 4]. Імпонувала їй проголошена в угрупованні свобода вибору тематики творів, її формальне втілення – „пиши, що хочеш, аби тільки твір був хороший” [4, с. 3].

З часом стосунки між М. Галич та іншими учасниками організації ускладнилися. Здебільшого непорозуміння виникали між нею та В. Підмогильним, оскільки він займав провідне місце в „Ланці”, був її ідейним натхненником. Письменниця докладно

описала свої взаємини з „ланчанами” у спогадах, що не були опубліковані й зберігаються в родинному архіві її сина.

За типом світовідчуття М. Галич були близькими письменники-романтики, котрі, за спостереженням Т. Гундорової, естетизували „пролетарське” або „соціалістичне” уявлення, співвідносили його з ідеалами прекрасного майбутнього і переносили туди, в „прийдешність”, в „голубу казку”, реальний вселюдський ідеал. Настроєво, почуттєво цей ідеал звичайно ж зрідні романтичному пориванню, близький до романтизму і своєю метафізичною (надчуттєвою) природою” [6, с. 22].

Ілюзорна віра в можливість досягнення історичної справедливості й прекрасного майбутнього завдяки пролетаріату була дуже сильною в перше пореволюційне десятиліття. Ранні твори М. Галич також позначені романтичною піднесеністю, сподіваннями на здійснення революційних гасел. Після прочитання однієї з мініатюр на зібранні „Ланки” „Плужник, що тримав у руках гармоніку, протягнув на ній довгу тонку ноту. Підмогильний, ніби уточнюючи те, почав говорити, що треба бути реалістом, брати життя таким, як воно є” [5, с. 3]. Поради досвідчених літераторів не минули даремно. Намагаючись відстоювати свої ідеали, письменниця пильніше вдивлялася в навколишнє життя, пізнавала складність і глибину внутрішнього світу людини, однак до останнього залишалася романтиком, вірила в можливість синтезу мрії й дійсності.

На думку М. Галич, вона розходилася з членами „Ланки” у визначенні самого поняття „революційність”. Для неї воно окреслювалося глибинними життєдайними силами народу, що зможуть розвинути тільки в новому суспільстві. „Ланчани” ж вкладали в це поняття ширший зміст – перемогу прогресивних форм життя над застарілими, на чому, власне, тримається розвиток людства: „Тут [у „Ланці” – *О. К.*] революційним вважалося все дужче, спритніше, що будь-якими способами бере верх у вовчій боротьбі за існування, що перемагає” [2, с. 19].

Ідеалістичний погляд на життя певною мірою спричинював непорозуміння між письменницею й „ланчанами” щодо психоаналітичної теорії З. Фрейда. В. Підмогильний цікавився психоаналізом, намагався застосувати його положення у своїх

творах, оглядах творчості інших митців (наприклад, у статті „Іван Нечуй-Левицький (спроба психоаналізу творчості)”). М. Галич не погоджувалась з основним положенням фрейдівської теорії – тяжінням підсвідомості над людиною, натомість була переконана в домінуванні свідомого: „<...> ідеал суспільства у нас Людина, з її дійовим, організуючим розумом, а не вовк з хижацькими інстинктами” [2, с. 18]. Однак, зауважимо, що у своїх творах письменниця намагалася пізнати внутрішнє життя особистості через не контрольовані розумом процеси.

Ще одним суперечливим моментом стало питання про роль жінки в суспільстві. Вступивши до КІНО, М. Галич була вражена тим, що в інституті багато дівчат, „здавалося, прийшли сюди не вчитися, а виловлювати женихів. Це ображало в мені почуття людської гідності і зовсім не відповідало уяві про жінку, як про рівноправного члена суспільства” [2, с. 12]. Тому вона ініціювала заснування в КІНО жіночого гуртка, діяльність котрого викликала жвавий інтерес серед студентства.

Разом із А. Турчинською та М. Сенгалевич М. Галич організувала „Жіночий альманах”, присвячений О. Кобилянській. Планувалося, що в ньому візьмуть участь усі письменниці Києва й Харкова. Альманах було ухвалено Держвидавом до друку й видано аванс. Тій таки О. Кобилянській А. Турчинська, М. Галич і Д. Гуменна надіслали вітального листа. У жіночому товаристві, до якого входили також Т. Бутович, В. Нечаївська та інші, письменниці читали свої твори, обговорювали їх, сперечалися.

Отже, жінка в уявленні письменниці – це особистість, котра повною мірою повинна реалізувати себе в соціумі, не обмежуючись долею хатньої господарки, що прислуговує суспільно активному чоловікові. У „Ланці” ж, за твердженням М. Галич, дотримувались іншої думки: „<...> у жінки, мовляв, один шлях – сім’я. <...> Як зразок твору, де розв’язується „жіноче питання” називали „Люсьєну” Жюля Ромена (Підмогильний)” [2, с. 20]. „Жіночий альманах” „ланчани” іронічно називали „Віночком № 2”. “Глузування те витікало із зневажливого ставлення до жінки взагалі” [2, с. 23]. Аналіз гендерних стосунків у прозі В. Підмогильного підтверджує справедливість зауваження письменниці: „<...> у своїй негачії жіночого начала в суспільстві

В. Підмогильний пішов навіть далі: він спробував ствердити, що жінка взагалі не є людиною через її неспроможність (знов-таки, з точки зору письменника, аксіоматичну) піднятися над сексуальністю, і розвинути у собі чи то творче, чи то наукове – розумове – начало” [10, с. 213].

Проте дружини учасників об’єднання якраз утілювали вимріяний М. Галич ідеал жінки: К. Червінська (дружина В. Підмогильного) закінчила театральну студію, працювала в театрі юного глядача; Т. Мороз-Стрілець навчалася на операторському факультеті Київського державного інституту кінематографії, хоча через арешт і розстріл Г. Косинки жодного дня не працювала за фахом; Г. Коваленко-Плужник закінчила КІНО, працювала у видавництві „Книгоспілка”; дружина Т. Осьмачки була лікарем-окулістом; перша дружина Б. Антоненка-Давидовича – В. Баглій – також лікарка, друга – Н. Карпенко – художниця, актриса „Березоля”.

На підставі зазначених розбіжностей М. Галич в організації зарахували до „лівих”, вважали відірваною від життя, а її віру в нове суспільство, засноване на поняттях гуманізму, справедливості, рівності, – „безпредметним мрійництвом”. Дійсно, ідеалізм становив вагому частку світогляду письменниці. Попри все вона залишалася в угрупованні до його саморозпуску. Це переконує в тому, що загальне спрямування організації відповідало її ідейно-художнім принципам.

Отже, аналіз творчої особистості М. Галич у контексті літературного угруповання „Ланка” – МАРС дозволив з’ясувати її місце в ньому. Участь письменниці в організації стала логічним завершенням пошуків такого літературного середовища, в якому б свобода митця не обмежувалася партійними приписами. Вона цілком підтримувала прагнення „ланчан” увести українську літературу в загальноєвропейський контекст, розділяла їх дбайливе ставлення до культурної спадщини, усвідомлювала значення літератури як одного з найвагоміших чинників утвердження національного буття народу. Непорозуміння між нею та іншими учасниками організації виникало внаслідок різниці світоглядних орієнтирів. Перспективу дослідження вбачаємо в порівняльній характеристиці жіночих образів М. Галич та інших учасників об’єднання.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галич Марія // Енциклопедія українознавства / перевидання в Україні. – К. : Глобус, 1993. – Т. 1. – С. 342–343.
2. Галич М. Автобіографія / М. Галич // Родинний архів В. С. Постриганя. – Львів. – 30 с.
3. Галич М. Автобіографія / М. Галич // Рукописний відділ НБУ ім. В. Вернадського. – Ф. 274. – № 1007. – 5 с.
4. Галич М. Косинка в літературі / М. Галич // Рукописний відділ НБУ ім. В. Вернадського. – Ф. 274. – № 1015. – 19 с.
5. Галич М. Спогади про Євгена Плужника (до 70-річчя від дня народження) / М. Галич // Рукописний відділ НБУ ім. В. Вернадського. – Ф. 274. – № 275. – 6 с.
6. Гуменна Д. М. Галич. „Друкарка” : [рецензія] / Д. Гуменна // Життя і революція. – 1927. – № 7. – С. 188–189.
7. Гундорова Т. Руйнування романтичної метафізики / Тамара Гундорова // Слово і час. – 1993. – № 11. – С. 22–28.
8. Дмитренко В. І. Літературний дискурс „Ланки” – МАРСу першої третини ХХ століття : монографія / Вікторія Ігорівна Дмитренко ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ ім. Тараса Шевченка”, 2009. – 280 с.
9. Мельник В. Несправджені сподівання : до 90-річчя від дня народження Марії Галич / В. Мельник // Літературна Україна. – 1991. – 5 вересня. – С. 5.
10. Монахова Н. Проза Валер’яна Підмогильного : гендерний аспект / Н. Монахова // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство : зб. наук. праць. – Рівне : Вид-во РДГУ, 2000. – – Вип. VIII. – С. 199–216.
11. Осьмачка Т. Мої товариші : історико-мемуарна розвідка про людей Розстріляного українського відродження 20-х років / Тодось Осьмачка // Березіль. – 1996. – № 3–4. – С. 95–134.
12. Рахманний-Олійник Р. Літературно-ідеологічні напрямки в Західній Україні (1919 – 1939 роки) / Роман Рахманний-Олійник. – К. : Четверта хвиля, 1999. – 240 с.
13. Українська літературна енциклопедія : у 5 т. / голов. редкол. : І. О. Дзевєрін (голова) та ін. – К. : Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана, 1988. – Т. 1 : А – Г. – 536 с.

О. КРАВЧЕНКО

## **М. ГАЛИЧ В ЛИТЕРАТУРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ „ЛАНКА” – МАРС**

В статье рассматриваются мировоззренческие ориентиры М. Галич в контексте литературного объединения „Ланка” – МАРС, выяснено место писательницы в нем. Указано, что её участие в организации стало логическим завершением поисков такой литературной среды, в которой провозглашалась свобода выбора тематики, поддерживалось стремление ввести украинскую литературу в общеевропейский контекст. Выяснено, что недоразумения между М. Галич и другими участниками организации возникало относительно понятия „революционность”, теории З. Фрейда, вопроса роли женщины в обществе.

*Ключевые слова:* М. Галич, „Ланка” – МАРС, литературная организация, украинская литература.

**О. KRAVCHENKO**

## **M. HALYCH IN LITERARY ORGANIZATION „LANKA” – MARS**

In the article world landmarks M. Halych in the context of the literary association „Lanka” – Mars, the writer found a place in it. Indicated that its involvement in the organization was the logical culmination of a search of the literary environment in which proclaimed freedom to choose subjects, supports the desire to enter the Ukrainian literature in the European context. Found that the misunderstanding between M. Halych and others organizations occurs on the concept of „revolutionary”, theories of Freud, the question of women's role in society.

*Keywords:* M. Halych, „Lanka” – Mars, the literary organization, Ukrainian literature.